De schatkist, de politiek en nog wat

Ik heb het gevoel dat de volgorde van hetgeen u vandaag wordt voorgezet, eigenlijk niet juist is.

Als ik het zo mag zeggen, dan heeft de heer Berghuis vanmorgen de poëzie behandeld, en ik moet nu het proza voor mijn rekening nemen. Vanmorgen hebt u de algemene lijnen van de politiek gehad en de heer Berghuis heeft, dunkt mij, op voortreffelijke wijze u tot geestdrift voor de anti-revolutionaire zaak weten te wekken; ik moet vanmiddag over de financiën gaan spreken. En ik dacht dat dat misschien wel een anticlimax zou kunnen worden. Ik zal mijn best doen, maar ik voel het als een moeilijkheid, om aan die anti-climax te ontsnappen.

Ik zal u in ieder geval van tevoren deze geruststelling geven, dat het niet mijn bedoeling is om met u allerlei financieel-technische kwesties diepgaand te behandelen. Ik wil ook niet met u de miljoenen-nota doornemen om bij de belangrijkste bladzijden daarvan met u wat uitvoeriger stil te staan; dat alles wilde ik maar niet doen.

De titel van mijn verhaal, die de voorzitter met een zekere vrijmoedigheid heeft samengesteld, geeft dat al wel enigszins aan, waar die spreekt van achtergronden van het financiële beleid. Als men aan het financiële een wat ruimere betekenis geeft en aan de achtergrond de interpretatie, dat ik niet al te zeer met u zal handelen over techniek, dan geeft dat wel ten naaste bij weer, in welke richting ik mij zal gaan begeven en welk pad ik wil begaan.

Het accent in de politiek

Wanneer wij spreken over de betekenis van de financiële politiek, en de financieel-economische vraagstukken, dan is het geloof ik goed, dat wij ons nog eens bezinnen hierop, dat in de tijd waarin wij leven, — en dat is al geruime tijd het geval geweest, dat was voor de oorlog ook het geval, — de financiële en economische vraagstukken in toenemende mate het hele politieke leven gaan beheersen. Als ik het in een wat schematische formulering zou mogen gieten, dan is het zo, dat vroeger de politieke vraagstukken in belangrijke mate juridisch-staat- rechtelijk van aard waren en dat zij in toenemende mate financieel-economisch van aard zijn geworden. Dat is voor het

grootste deel onvermijdelijk, dat heeft de ontwikkeling en de gang der dingen in de samenleving, nationaal en internationaal met zich mee gebracht. Wij moeten ook proberen, en dat doen wij dan ook, om daarin onze plaats te vinden. Het is natuurlijk niet in alle opzichten een winstpost te noemen. Men krijgt wel eens de indruk, wanneer men zo de politieke geschiedenis van vroegere tijden bestudeert en het politieke beweeg van vandaag, dat men vroeger toch wat meer ook in de politiek belangstelde, dat het volk wat meer belangstelling had voor de algemene, wat wij tegenwoordig noemen structurele vraagstukken, of — als men wil — principiële vraagstukken, en dat het politieke leven door dat zware accent op het financieel- economische wel eens te veel dreigt te worden een strijd om: hoeveel voor wie, hoeveel voor welke groep. En dat is, zo is mijn indruk, voor de principiële politiek, voor de principiële partij-formatie wel eens een kruis. Wij hebben echter geen keus. Ik wil dan ook helemaal niet zeggen, dat wij terug moeten, maar wij moeten er een open oog voor hebben, dat. bij alle nadruk die in deze tijd op het financieel-economische moet liggen, wij er ons voor moeten hoeden om de politiek te laten opgaan in — en ik zie dat, vooral sinds ik op financiën zit, steeds scherper — een strijd om de algemene middelen.

Geen verkiezingscadeaus

De uitdrukking „de algemene middelen” dreigt het grote slagwoord van de politiek te worden. Dat kan onder omstandigheden een hele gevaarlijke zaak, een hele gevaarlijke verleiding worden juist voor een partij, die het niet van huis uit in het middelpunt kan plaatsen. Ik zeg niet, dat moet u goed begrijpen, dat ook voor een partij als de onze, niet voor een bepaald probleem, niet voor een bepaalde zaak, het spreken over de algemene middelen en een bijdrage uit de algemene middelen geoorloofd en geboden, ja zelfs principieel kan zijn. Maar wij moeten wel, dacht ik. bijzonderlijk in dit vlak op onze hoede zijn.

Wanneer ik het nog eens even wat scherper mag formuleren, dan gebruik ik even een Duits woord, een woord dat in de Duitse politieke strijd wel eens wordt gebruikt, en dan spreekt men daar wel eens over: Wahlgeschenke, verkiezingscadeaus. Dat drukt heel scherp uit waar het om gaat. In deze tijd, waarin een betrekkelijk groot deel van het

nationale inkomen de weg naar de schatkist vindt, en vanuit die schatkist weer zijn weg moet vinden naar het volksleven, is de grote ver

leiding van de politieke strijd datgene, wat in een extreme vorm de vorm aanneemt van verkiezingscadeaus.

Ik geloof dat wij, en dat zou ik dan graag als inleiding, als eerste punt van mijn uiteenzetting willen noemen, daar bijzonderlijk voor op onze hoede moeten zijn. Wanneer wij ons met andere politieke groeperingen zouden begeven in een strijd om de algemene middelen, een strijd om; wie doet het hoogste bod, dan wint men misschien nog wel eens wat kiezers, hoewel op de duur daar ook aan te twijfelen valt, maar men gaat met zijn partij de verkeerde richting uit. Ik zeg dat niet als een waarschuwing speciaal aan u in de zaal of aan degenen achter de tafel, maar ik zeg dat als een waarschuwing in het algemeen, ook tegen mezelf, als iemand die dat bedrijf nu een aantal jaren heeft meegemaakt en ziet waar voetangels en klemmen, juist voor een principiële politiek kunnen liggen.

Onderlinge relatie

Mijn tweede punt van wat algemene aard is het volgende:

In allerlei discussies over belangrijke politieke vraagstukken, noem er voor uzelf maar eens een paar op, er zijn er zoveel de revue gepasseerd, zegt men soms: ja, die of die oplossing, daar is wel wat voor te zeggen, maar dat is te financieel gedacht, dat is te eng financieel gedacht. Wat poëtischer geesten zeggen het dan bijvoorbeeld zo; de kille adem van financiën is over dat voorstel gestreken. Of, in het vuur van zijn rede zegt de spreker, dat het probleem van een zodanige betekenis is en ons zo moet aangrijpen, dat wij niet in de eerste plaats in termen van begrotingsposten mogen denken. Het aantal uitdrukkingen laat zich vermenigvuldigen, maar ik neem aan, dat ik u voldoende duidelijk hebt gemaakt voor welk probleem ik de aandacht vraag.

Want hier is sprake van ernstige misvatting, een heel ernstige misvatting Er is geen fundamentele tegenstelling tussen de financiële kijk op een probleem en het bekijken van de eigen merites van de verschillende problemen, of dat nu ambtenarensalarissen zijn, of dat het is hulp aan onderontwikkelde gebieden, of dat het is hulp aan infrastructuur van ons

land, enfin, noemt u maar op posten die u zelf na aan het hart liggen. Het financiële beleid is, als het goed is, niet anders, niet meer en niet minder dan op een ordelijke wijze tot elkaar in relatie brengen van de verschillende belangrijke problemen, die tot een oplossing moeten worden gebracht. Het financiële beleid wil niet meer of minder zijn dan het dwingen van de
mensen tot het kiezen. Wanneer men een bepaalde zaak hoge prioriteit wenst te geven met klemmende argumenten, dan moet men er ook toe gedwongen worden om met die zelfde ernst en met die zelfde klem ook de bereidheid op te brengen om dan van andere dingen af te zien. Het financiële beleid is een vertaalinstrument, als ik het zo mag zeggen. Het vertaalt de verschillende wensen tot elkaar, herleidt deze tot elkaar en dwingt aldus tot een verantwoorde keuze en tot een verantwoorde stellingname. Dat is natuurlijk niet altijd plezierig, want er is niets plezieriger dan in het algemeen en ongeremd door bijkomstigheden, zoals wat in dat verband dan heet, de financiële, eng-financiële kijk, de wenselijkheid van bepaalde zaken te bepleiten. Maar het verantwoord politiek bedrijft brengt met zich mee, dat het financiële beleid op een zodanige doorzichtige en duidelijke wijze wordt gepresenteerd en gevoerd, dat men voortdurend die klem voelt en moet voelen van: het een of het ander.

Meer of minder

Eigenlijk is dat natuurlijk weer een simplificatie, want het gaat in de wereld van de overheidsuitgaven nooit om het een of het ander in zijn totaliteit. Het gaat nooit om het bouwen van bruggen inplaats van het bouwen van universiteiten. Het is altijd: het meer of het minder. Wilt u meer in die richting gaan of wilt u wat minder in die richting gaan.

Dat is de essentie van het financiële beleid. En och, dan zijn daar ook weer van die spreuken, die daar in het vuur van de rede, — en wie zou dat de redenaar kwalijk nemen, als hij een keer in het vuur van zijn rede is, dat vuur dan ook hoger gaat oplaaien, dan zegt de spreker in het vuur van zijn rede: hoe kan de minister dat nu beweren, dit bedrag is immers maar een kwart procent van het nationale inkomen, of het is maar 1 % van zijn begroting. Het lijkt een heel afdoende benadering, maar dat is het natuurlijk niet.

Want die totale begroting is opgebouwd uit een groot aantal begrotingsposten en het is zo, dat, — ik zet nu maar mijn betoog meteen op de rails van mijn financiële beleid, ik kan geen ander beleid verdedigen dan dat van mezelf, ik neem aan dat dat een te vergeven tekortkoming is, — men naar mijn mening het zo moet stellen.

Men moet bereid zijn om het op een wat langer termijn te zien. En men moet bereid zijn in te zien, dat, door de wisseling van goede en slechte tijden heen, het nationaal inkomen
met niet zo verschrikkelijk veel meer kan toenemen dan 4% per jaar in het tijdsgewricht waarin wij leven. 4% is overigens een percentage, dat in de internationale wereld als een zeer begerenswaardig cijfer wordt beschouwd. Als men in Engeland of Amerika spreekt over de groei van het nationaal inkomen gemeten in goederen, (niet in geld, want dan kan men met inflatie elk percentage daarvan maken) en men ziet dan een groei met 4% per jaar gemiddeld, dan vind men dat een grote prestatie waarvoor men ons zeer benijdt. En dan moet ik zeggen; als het nationaal inkomen met 4% stijgt dan krijg ik 5% meer aan middelen binnen, als gevolg van de progressie in de belastingen. Welnu, als ik 10 miljard middelen binnen kreeg vorig jaar, dan krijg ik 5% meer, dat is 500 miljoen. Dat kan meevallen in hoog-conjunctuur en dat kan tegenvallen in laag-conjunctuur.

Goed huisvader

En als het nu meevalt in de hoog-conjunctuur dan moet men als een goed huisvader niet toevallig de winst van het vorig jaar gauw uitgeven, opdat wanneer het een keer tegenvalt, men ook kan zeggen: ik hoef nu niet zenuwachtig te worden, want ik heb mij niet rijk gerekend toen het goed ging, ik hoef mij niet arm te rekenen als het tegenvalt. En als men denkt aan 500 miljoen aan meer uitgaven, dan is dat niet zo'n verschrikkelijk groot bedrag. Dan moet men op een begrotings- totaal van 10 miljard heel zorgvuldig uitzoeken, hoe men dat „meer" zal verdelen naar de verschillende staatstaken en welke de orde van prioriteit, van belangrijkheid, is die men aan de verschillende posten moet geven. Volledigheidshalve dus, in dat schema gezien, heeft de regering altijd ook daarbij de belastingpolitiek willen betrekken. De

regering heeft altijd gezegd: als ik per jaar zoveel meer kan uitgeven, dan kan ik in plaats van meer uitgeven ook voor een deel spreken over belastingverlaging.

Wel, die klem heeft het financiële beleid in de laatste jaren willen leggen op het financiële overheidsbeleid en als men daarvan zou zeggen, en ik kom daar nog even op terug, dat is de kille adem van financiën, over, — om een andere beroemde uitdrukking te gebruiken, — de levende werkelijkheid, dan zeg ik, dat is een onjuiste probleemstelling. Het is een poging tot een eerlijke probleemstelling, het is een noodzakelijk hulpmiddel. Ik geef toe een technisch hulpmiddel waarvoor men misschien een zekere kennis van huis uit moet bezitten.
om dat te doen, maar het is een technisch hulpmiddel voor het bedrijven van werkelijk waarachtige politiek.

En ik geloof dat het toch een winstpunt is, een vooruitgang ook, dat deze gedachten toch ook bezig zijn wat begrepen te worden en ingang te vinden. Niemand heeft het als een bevredigende toestand beschouwd, ook in de Kamer niet, wanneer men niet wat duidelijker voor de alternatieven werd gesteld. En in dat opzicht, en ik wil het nog eens herhalen, is er geen tegenstelling tussen rechtvaardigheid en de schatkist; tussen wat „de levende werkelijkheid" vraagt en wat „de kille cijferaar" u voorrekent. Zij liggen in eikaars verlengde, zij horen bij elkaar.
Alles heeft een prijs in iets dat men niet krijgt.

Wie slordig met de financiën omspringt, en wie maar doet, op zien komen speelt, die dient noch de schatkist noch de rechtvaardigheid. Ieder ministerie heeft zo z'n eigen problematiek en z'n eigen pijn. De pijn van een minister van financiën is, dat hij dit verhaal maar altijd weer moet afsteken en altijd maar weer tegen dingen moet ingaan, waarvan hij zelf ook wel weet, dat het begerenswaardige, goede dingen zijn.

Natuurlijk geeft het een groter bevrediging om te staan bij een prachtige brug, die geconstrueerd en geopend is, — mijn oud-collega Algera weet ervan mee te praten, — dan in het gesprek zo'n collega van de kant van de minister van financiën te moeten zeggen, — met het potlood, het domme potlood zeggen wij dan graag, — nee, nee, dat kan niet. Dat geeft niet zoveel bevrediging. Het kan alleen bevrediging geven en die bevrediging — ik wil u dat wel zeggen — heb ik bepaald ook

wel gehad, dat men door een dergelijke benadering zichzelf er toe dwingt, zijn collega's en ook in het gemeen overleg met de Staten-Generaal zich er rekenschap van te geven, dat alles zijn prijs heeft in termen van wat men niet kan krijgen. Alles wat men vraagt als bijdrage uit algemene middelen, heeft, indien men eerlijk is, een prijs in iets dat men niet krijgt. Die prijs kan zijn een overheidsuitgave, die niet mogelijk was; die prijs kan zijn een belastingverlaging, die niet door kan gaan. Ik ben hier wat uitvoeriger over, maar het is een punt, dat mij zeer na aan het hart ligt.

Ik heb het in mijn eigen kring ook wel eens moeten horen — en dat vond ik dan wel een beetje verdrietig —: ja, maar dat is allemaal wel waar, maar u bekijkt het allemaal te finan
cieel-technisch. En dan dacht ik bij mezelf: dat is toch eigenlijk om uit je vel te springen. Maar het is niet waar, dat het maar eng financieel-technisch is. Het is de dwang tot een waarachtig afwegen, het is de dwang om ernst te maken met het vuur van je betoog als je iets wilt, n.l. om dat zelfde vuur te laten laaien als dus iets anders afgewezen moet worden, omdat dat eerste misschien wel kan of misschien wel moet doorgaan.

Keuze

Zo is dat financiële beleid, zo hebben wij dat dus ook opgezet. Dat heeft er b.v. toe geleid, dat tussen 1958 en nu de overheidsuitgaven met een 2M miljard zijn gestegen tussen de rekening van 1958 en de begroting van 1963. Bedragen, die voor het overgrote deel zijn besteed aan defensie, aan onderwijs en aan de grote infrastructuurwerken van verkeer en waterstaat. En dit is nu een duidelijke illustratie van dat algemene abstracte beginsel: hier is een keus gemaakt.

Over die keus kan men van mening verschillen. Men kan van mening verschillen over de juiste keuze. Het kabinet heeft dus zeer grote bedragen, het belangrijkste deel van de ruimte, besteedt voor het op peil brengen van de defensie en met name ook het financieren van het wegvallen van de Amerikaanse hulp; zeer grote bedragen ook voor het onderwijs en belangrijke bedragen voor wegen, bruggen, kanalen en tunnels. Ik hoef hier alleen maar te herinneren aan al die projecten, die begin 1959 toch eigenlijk vastzaten, die in de pijpleiding verstopt zaten: een tunnel hier, een brug daar, dat is allemaal op gang gekomen. Dit kabinet heeft, wat defensie — het „dak boven ons hoofd" — betreft, — ik verstrik me vanmiddag

kennelijk graag in poëtische uitdrukkingen, — een hoge prioriteit aanvaard; hetzelfde geldt voor de infrastructuurwerken, tunnels, wegen en alles wat er mee samenhangt, het Delta-plan, het vrij omvangrijke, kostbare infrastructuurplan in de ontwikkelingsgebieden, alsmede voor het onderwijs. Het gaat hier immers om de toekomst.

Onze verbindingen zijn van wezenlijk belang voor de toekomstige welvaart voor Nederland als invalspoort voor de Euromarkt, investeringen in onderwijs zijn de beste investeringen die wij kunnen doen, de investeringen in onze jeugd, waar wij het menselijkerwijs gesproken voor de bloei en de welvaart voor ons land van moeten hebben. Deze keus heeft het kabinet gemaakt. Het kabinet heeft ook een ruimte ingelast voor belastingverlaging. Deze vier dingen samen hebben in belang

rijke mate de financiële middelen van de afgelopen periode in beslag genomen. Ik kom op die belastingpolitiek als afzonderlijk punt nog even terug, dus ik weid daar verder op het ogenblik niet over uit.

Collectieve en individuele behoeften

Er is, dat is het derde punt van mijn korte causerie, een derde algemeen punt, dat ik toch met enige nadruk aan u zou willen voorleggen.

En dan kom ik eigenlijk al op dat belastingpunt. Dat is het probleem, dat men in de vaktaal wel hoort noemen: het probleem van de voorziening in de collectieve behoeften tegenover de voorziening in de individuele behoeften. Dat betekent dus dit, dat men daar voor het vraagstuk staat: hoeveel mag men aan de particuliere sfeer van de mensen onttrekken en daarmee bestedingen door die mensen zelf onmogelijk maken, teneinde dat in een collectieve sfeer te besteden. Hier is een uitermate belangrijk vraagstuk aan de orde, ook voor onze partij, dunkt mij, dat van grote actuele betekenis is. Het is een actueel politiek punt in dit land, dat men verschillend denkt over de urgentie, de noodzakelijkheid van de voorziening in collectieve behoeften. Niet in zijn algemeenheid, — wie zou er tegen zijn om bepaalde collectieve behoeften zover te bevredigen als maar enigszins mogelijk is, — maar wat betreft zijn afweging ten aanzien van zijn eigen particuliere sfeer.

Hoe moeten wij dat zien. Ik zal u een voorbeeld geven om duidelijk te maken wat ik bedoel. Ik geloof, dat ik het voorbeeld wel eens gebruikt hebt, maar degenen die het wel eens gehoord hebben willen het dan nog wel eens aanhoren. Men kan zeggen: er is in dit land een grote behoefte aan recreatievoorzieningen en dat is waar. Wij leven in een dicht bevolkt land en het laat zich aanzien dat het nog dichter bevolkt zal worden. De bevolking van Nederland groeit. Ondanks onze nieuwe polders groeit de bevolking harder dan het aantal ha. in de komende tientallen jaren, en daarom zullen wij nog wel te maken krijgen met nog groter bevolkingsdichtheid. Het is een taak van collectieve voorziening. Daar moet geld voor komen. Akkoord. De vraag is hoeveel, tot hoever. Dan komt de individuele sfeer. Nu gaan wij ons eens af vragen: hoeveel mag ik nu eigenlijk in de vorm van belastingen aan de mensen onttrekken. In zijn algemeenheid is er natuurlijk geen antwoord op te geven. Maar voor het voorbeeld dat ik u noem, zou ik uw aandacht willen vragen voor het volgende. Het zou
kunnen zijn, dat die prachtige groenstrook, die wij overal zouden willen aanleggen, mee zoveel geld kost, mee zoveel bijdraagt tot het verzwaren of een niet verlichting van de belastingdruk, dat je de mensen die anders wat geld zouden hebben om zich een vervoermiddel aan te schaffen en een eindje verder weg te rijden, nu ja, dan maar dwingt op die groenstrook te gaan zitten, omdat zij geen geld hebben om zich verder te bewegen. Het is een gechargeerd en extreem voorbeeld, maar het is niet helemaal irreëel.

Wij moeten zeer op onze hoede zijn, dat wij met een beroep op de collectieve voorzieningen niet zoveel geld aan de mensen gaan onttrekken, dat wij daardoor extra collectieve behoeften gaan scheppen. En naar mijn mening is het een actueel punt in de politieke strijd in Nederland, dat daar verschillend over wordt geoordeeld. Ik ben van mening, dat b.v. de P.v.d.A. hier de collectieve sfeer ten deze overschat en de particuliere sfeer onderschat. En niemand hoeft mij er van te verdenken, dat zeggende, dat ik een onvoldoende oog heb voor de collectieve voorzieningen. Wie trouwens de collectieve voorzieningen bekijkt, die onder het kabinet-De Quay tot stand zijn gekomen, die zal zien, dat die zich bepaald kunnen meten met de kabinetten die eraan vooraf zijn gegaan. Er is geen begin van twijfel aan.

Belastingpolitiek

Maar het is dit willen zien, dit kunnen zien van deze verhouding tussen de individuele sfeer en de collectieve sfeer, dat een uitermate belangrijk punt van actuele politiek is. En dat is het met name dus voor de belastingpolitiek. Er is in dit land, — en speciaal bij de P.v.d.A., maar niet alleen daar, ik kan u zeggen dat ik ook niet altijd zonder ongerustheid zie sommige tendenzen en uitlatingen in onze eigen kring, — de neiging om die collectieve sfeer de voorrang te geven, actuele boven individuele en te zeggen; belastingverlaging? nog lang niet aan de orde, zolang zoveel noodzakelijke collectieve voorzieningen nog niet tot stand zijn gekomen. De heer Vondeling, die een fijn besnaard man is, heeft in de Kamer zelfs het woord onzindelijk laten vallen met betrekking tot een passage in de miljoenennota, waar zowaar werd gesproken over ruimte van belastingsverlaging in de komende jaren. ') Zover is het

gekomen in dit land en in sommige kringen, dat belastingverlaging en het voeren van een financieel beleid, dat mede daarop gericht is, bijna onfatsoenlijk is. In de verkiezingsstrijd hoort men daar weliswaar in deze kringen soms tijdelijk niet meer van. Zo was het in de verkiezingsstrijd van 1956 en dat zal nu misschien wel weer zo zijn. Maar het is zo, dat het woord belastingverlaging bij velen een slechte klank heeft en dan moeten wij ons goed realiseren waar het om gaat.

Het gaat, als wij spreken over de loon- en inkomstenbelasting in dit verband niet in de eerste plaats om mensen die twee ton verdienen en die daar nu 70% belasting van moeten betalen, ik bepleit niet er 50% van te maken. Ik denk aan lagere regionen. En dan denk ik aan mensen met betrekkelijk lage inkomens die al loonbelasting moeten betalen. Ik zie dat op mijn departement bijna dagelijks, de brieven die ik van de mensen krijg: ik kan het niet betalen, hoe moet ik dat nu betalen; maar ik moet invorderen en dan zeg ik: wij moeten afwegen of het gerechtvaardigd is. En dan neem ik ook het woord rechtvaardigheid welbewust in mijn mond. Of het rechtvaardig is om ter wille van deze of gene verdere uitbreiding van de collectieve voorzieningen er in te blijven berusten, dat op de lage en middelgrote inkomens een zo grote belastingdruk blijft rusten. Ik ben van mening — en ik wil dat open uitspreken vanmiddag — dat de structuur van onze loon-

en inkomstenbelasting — wat de belastbare bedragen betreft — in zijn eerste grote moot, (en die moeten wij wat ruimer nemen dan 10 jaar geleden) nog een socialistisch bolwerk is dat na de oorlog is ontstaan, en dat in die vorm niet kan blijven bestaan op straffe van het in gang zetten, resp. houden van het proces dat ik u schilderde, t.w. dat men zoveel gaat ontnemen aan de particuliere sfeer, dat men behoeften in collectieve sfeer daardoor gaat scheppen. En ik zou juist ook in dit verband concreet toegepast willen onderstrepen één van de opmerkingen van de heer Berghuis, die ik met grote instemming heb gehoord, waarin hij, sprekend over 1963 en heel verstandig gezegd heeft, dat hij zich niet in speculatie zou willen begeven en wat er mee samenhangt, toch heel duidelijk gezegd heeft, dat naar zijn mening het te betreuren zou zijn, wanneer door het niet voortzetten van deze politieke combinatie — ik zeg niet van de bezetting zoals u zult begrijpen — dat eigenlijk welhaast zou moeten worden uitgelegd als een mislukking van deze politieke combinatie. Ik zou deze opmerking willen onderstrepen in het kader van dit gedeelte van mijn betoog.

Ik weet heel goed, dat wel weer gezegd zal worden: dat is een heel eenzijdig pleidooi voor belastingverlaging geweest. En die minister laat een en ander maar aan zijn opvolgers achter. Ik zal straks nog even zeggen wat ik aan mijn opvolgers achter laat, maar ik hoop dat diegenen, die in deze zaal zijn geweest, zullen kunnen bevestigen, dat ik een pleidooi heb gevoerd, niet eenzijdig voor belastingverlaging, maar wel voor een zodanig financieel beleid, dat eerlijk en waarachtig de keuze voortdurend wordt opgedrongen tussen het één of het ander en niet de fatale politiek van het ene èn het andere, en dat ik in de tweede plaats een pleidooi heb gevoerd, een eerlijk pleidooi voor het afwegen van wat de mensen zelf behoeven en van hetgeen in de collectieve sfeer nodig is.

Men kan zeggen, dat is allemaal mooi gezegd misschien, — ik hoop het — maar het komt nu maar op de praktijk aan. En nu moet ik daar iets van zeggen, en ik doe dat op het gevaar af dat iemand weer zal zeggen: daar heeft hij weer eens mooi de lof van het eigen kabinet gezongen en misschien zegt iemand, of denkt iemand, meer in bijzonder: die van zichzelf. Ik wil dat risico op de koop toe nemen.

1956 —1962

Zes jaar geleden, dus in oktober 1956, zaten wij in volle overbesteding. De betalingsbalans was uit het evenwicht. De staatskas was leeg. De deviezen liepen weg. De financiën van de gemeenten bevonden zich in een zeer ernstige staat en — ik meen dat het tegen het eind van het jaar was — werd van regeringswege voor de radio een 6%-lening de mensen aangeprezen en gevraagd of zij a.u.b. ook zouden willen intekenen. Dat was 6 jaar geleden en ik heb wel eens in de Kamer gezegd, ik wil het nog eens herhalen, ik ben daarvoor mede verantwoordelijk geweest. Ik was geen minister van financiën, ik was geen minister-president, ik was wel minister van economische zaken. Ik zal mij aan de verantwoordelijkheid daarvoor nooit onttrekken. Ik heb er wel van geleerd en het doet mij wat vreemd aan wanneer uit de mond van degenen die politiek toen mee een belangrijke verantwoordelijkheid droegen, uit die mond te moeten horen dat alles nu zo uit de hand gelopen is en dat ze maar doen en dat het eind de last zal dragen; ik vind dat, zacht gezegd, een heel merkwaardig betoog. Want de staatskas is niet leeg en de
deviezenpot is goed gevuld; de gemeentefinanciën zijn goed in orde. De rente op de kapitaalmarkt, voor de woningbouw en de gemeentelijke financiering van zo uitnemend belang, is, tijdens de rit van dit kabinet nooit verder gestegen voor openbare emissies, dan van 4 tot een ruim 4%. Hij is nu alweer iets aan het teruglopen. Wanneer men zegt, die verhalen die vind ik prachtig, maar proof of the pudding is the eating, dan zeg ik niet dat het nu zo'n lekkere pudding is, maar wel dat die toch iets eetbaarder is dan de pudding die het Nederlandse volk heeft moeten verorberen in 1956 en 1957. Ik vind, — en al maak ik zelf deel van het kabinet uit, — dat het kabinet er recht op heeft dat dit in voldoende mate wordt erkend. En ik zal nu niet het woord zindelijkheid in mijn mond nemen, (dat is dus al gebruikt, en ik houd ook eigenlijk niet zoveel van het gebruik van dit woord in dit verband, het is ook een beetje „diefstal" van Ter Braak), maar ik vind dat het een kwestie is van eenvoudige, intellectuele eerlijkheid om deze vergelijking te maken en dat mee in de beschouwing te betrekken, wanneer men overigens als men dat wil breed uitmeet wat het kabinet-De Quay allemaal verkeerd heeft gedaan.

De kille adem van financiën en de rechtvaardigheid

Ik kom nog eens even op die rechtvaardigheid terug. In 1958, toen de terugslag kwam, toen het in de internationale wereld wat terugliep en wij onze eigen kleine depressie hadden geschapen om de overbesteding te niet te doen, en die twee gingen dus samen lopen, toen hebben niet vooral de financieel sterken de last ervan gedragen. De financieel zwakken hebben daar de last van gedragen, door o.a. de vrij sterke prijsstijgingen die zich toen voordeden, en die ten dele welbewust zijn aanvaard om de consumptieve besteding te renunen, tezamen met de werklozen die in 1958 hebben geproefd wat het is, wanneer men niet op een verstandige wijze probeert tijdig de zaak binnen de perken te houden. Laat men dan maar zeggen, dat het financieel-economisch beleid, in zijn loonbeleid en in zijn prijsbeleid, in zijn financiële beleid wel eens wat te streng is geweest, misschien wel eens wat millimeterig en pietepeuterig en u kunt daar alles wel bij bedenken wat er in de laatste jaren over geschreven is, het zal een interessante verzameling zijn. Dit neemt echter niet weg, dat een zo grote stijging van de reële lonen, een verkorting van de werktijd, die wij graag geleidelijker hadden willen doorvoeren, dat geef ik graag toe, alles bij elkaar toch is opgevangen in een algemene sociale, financiële situatie die het tegendeel is van overbesteding, uit de hand lopen van de openbare financiën en het leeglopen van de deviezenpot.

Ik zou daar nogmaals van willen zeggen: er is geen tegenstelling tussen een streng financieel beleid, tussen de kille adem van de schatkist en de rechtvaardigheid. Zij liggen, als het goed is, in eikaars verlengde.

Christelijke politiek

Ik zal tot slot nog een afrondende opmerking willen maken, die ik toch niet achterwege zou willen laten op dit ogenblik. Men kan mij vragen, en men kan mij zeggen; dat is misschien wel waar wat u allemaal zegt, maar wat heeft dat nu eigenlijk te maken met a.r. politiek, en wat heeft het te maken met christelijke politiek. Ik zou daar heel voorzichtig mee willen zijn.

Ik wil niet zeggen, ik zou niet kunnen zeggen, dat deze of gene belastingpolitiek, of deze of gene uitgavenpolitiek op zichzelf christelijk of onchristelijk zijn. Er zijn geen christelijke beginselen als zodanig voor de belastingpolitiek, noch oorspronkelijke noch afgeleide. Daar gaat het niet om. Het gaat hierom, dat naar mijn vaste overtuiging een zodanig beleid

als ik heb geschetst, nu zal ik het voorzichtig formuleren, een steentje ertoe kan bijdragen tezamen met het overige beleid, dat een zodanige situatie in de maatschappij ontstaat, dat men zou kunnen spreken van wat meen ik prof. Donner eens gezegd heeft toen hij de overheidstaak wilde typeren: een samenleving waarin orde en vrede heerst. Zo is christelijke politiek een bijdrage, natuurlijk een onvoldragen en tekortschietende bijdrage, tot een samenleving waarin iets terecht komt van gerechtigheid en naastenliefde.

Waarin alle tendenzen die gerechtigheid en naastenliefde tegengaan, in alle gebrokenheid en gebrekkigheid zoveel mogelijk worden tegengegaan.

En ik maak deze opmerking ook weer naar aanleiding van en in aansluiting op wat de heer Berghuis vanmorgen gezegd heeft over onze partij, die „door de bocht gaat en niet uit de bocht moet vliegen.'' Ik dacht, dat hij daarmee wilde aangeven dat wij ons, hij heeft geloof ik gezegd op een bepaald moment, met alles wat wij hebben, met huid en haar, in een periode van reoriëntatie, van herbezinning bevinden. Daarbij zou nu het
hierboven genoemde punt van belang kunnen zijn. Het gaat er om, dat wij iets voorzichtiger en iets bescheidener zouden moeten worden met het noemen, het typeren van bepaalde politieke daden als zodanig, als een eis van christelijke politiek. Dat wij wat voorzichtiger misschien zouden moeten worden met het noemen van Gods naam op het politieke terrein. Ik heb dat zo willen zeggen, aansluitend op mijn betoog, of liever mijn betoog als illustratie daarvoor gebruikend, ook omdat, en dat is helemaal niet een onderwerp waarover ik tot u zou willen spreken, maar omdat mij opgevallen is, dat in dat hele moeilijke geding, waar vanmorgen ook enkele malen over gesproken is, het Nieuw-Guinea probleem, naar mijn mening, naar mijn vaste overtuiging moet ik zeggen, iets te vrijmoedig van beide kanten misschien, omgesprongen is met wat God van ons vraagt en wat hij niet van ons vraagt. Wij moeten daar voorzichtiger, dacht ik, en wat bescheidener mee zijn. Ik heb mijn financiële betoog willen gebruiken ook, om dat ietwat te illustreren. De bezinning, waar de heer Berghuis over sprak, zou ook op dit punt betrekking kunnen hebben.

Ik geloof overigens, dat de A.R. Partij wel door de bocht heen zal komen, n.l. als wij elkaar in die bocht maar even goed

vasthouden.